

HÖGSKOLAN
DALARNA

Examensarbete kandidatnivå

Att ge musik tid

Kreativitet och motivation ur musikers perspektiv

Författare: Erik Olsson
Handledare: Jan-Olof Gullö
Seminarieexaminator: Jonas Bjälesjö
Formell kursexaminator: Thomas Florén
Ämne/huvudområde: Ljud- och musikproduktion
Kurskod: LP2009
Poäng: 15 hp
Examinationsdatum: 2018-01-18

Vid Högskolan Dalarna finns möjlighet att publicera examensarbetet i fulltext i DiVA. Publiceringen sker open access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av examensarbetet. Open access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Högskolan Dalarna rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten open access.

Jag/vi medger publicering i fulltext (fritt tillgänglig på nätet, open access): Ja

Abstract

Syftet med denna kvalitativa studie är att bidra med kunskap om åldersrelaterad motivation, kreativitet och målorientering från musikers perspektiv. Resultatet är användbart för forskning inom ljud- och musikproduktion samt för musiker, kompositörer och liknande kreativa yrkesinriktningar. De övergripande forskningsfrågorna är: hur beskriver yngre och äldre utövande musiker sin musikaliska motivation?; när upplever de sig vara mest kreativ? Urvalet har delats upp i två kategorier, yngre och äldre. Sex intervjuer har genomförts med tre respondenter i respektive ålderskategori. Analysprocessen består av sammankopplingar mellan respondenternas svar och tre teorier: målorienteringsteorin, flow-teorin samt behovshierarkin.

Studiens resultat påvisar ingen tydlig skillnad mellan yngre och äldre musikers uttalade motivation. Skillnad finns i hur de beskriver uppkomsten av kreativitet. De yngre menar att de är som mest kreativa när de har tid avsatt för ändamålet; ofta på ledig tid under lugna omständigheter. De äldre beskriver istället att kreativitet uppstår när de skapar förutsättningar för detta; ofta när de har mycket att göra. Förslag till vidare forskning är således förståelse kring åldersrelaterade skillnader i individers upplevda kreativitet. Fortsatt förslag gäller musikers anseende i Sverige i förhållande till andra länder.

Keywords

Kreativitet, motivation, musiker, ålder, flow, målorientering, musikproduktion

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte	2
1.2 Frågeställning	3
1.3 Begrepp och avgränsningar	3
2. Tidigare forskning	4
2.1 Motivation och emotion	4
2.2 Kreativitet	5
2.2.1 Kreativt mod	6
2.3 Viljestyrka och stabilitet	6
2.4 Ålder och arbetsmotivation	7
2.4.1 Personliga resurser och kristallisering av förmåga	7
2.4.2 Uppfattad nytta av yrkesrelaterade resultat	8
2.4.3 Livsskeden, självkänsla och livsmål	8
2.4.4 Social jämförelse, press, normer och praxis.....	9
3. Teori	10
3.1 Målorienteringsteorin.....	10
3.2 Flow-teorin	11
3.3 Behovshierarkin	13
4. Metod	14
4.1 Intervjumetod.....	14
4.2 Analysmetod	15
4.3 Urval	16
4.4 Etiska överväganden	17
5. Resultat och analys	18

5.1 Kreativitet	18
5.2 Motivation	21
5.3 Målorientering och lärandemål.....	23
6. Diskussion	26
6.1 Sammanfattning	26
6.2 Reflektion	26
6.2.1 Att ge musik tid	26
6.2.2 Inre och yttre glöd.....	27
6.2.4 Litteratur och teori	27
6.2.5 Förslag till framtida forskning.....	28
Källförteckning	29

1. Inledning

Det där låter lite flummigt är en vanlig kommentar så fort denna studies ämne kommer till ytan. Motivation och inspiration är ord som i vardagen förknippas med varandra. Om de inte grupperas ihop används de ofta nästintill synonymt. I det sammanhanget kan detta forskningsområde ses som diffust. Motivationsforskning är hur som helst inget nytt område och återkommande tillkommer fler vetenskapliga titlar. Tankeställare kan även finnas i litteratur utanför det vetenskapliga fältet.

Börja med *varför*. Detta menar Sinek kommer bana väg för framgång, speciellt gällande organisationer.¹ Han presenterar *The golden circle*, en cirkel bestående av tre nivåer: vad, hur och varför. Nästan alla vet *vad* de gör. De flesta vet *hur* de gör det. Problemet uppstår vid den innersta nivån: *varför* gör du det du gör? Vad är det egentliga syftet? Sinek hävdar att varför inte innefattar att generera intäkter, detta klassar han istället som ett resultat.

By WHY I mean what is your purpose, cause of belief? WHY does your company exist? WHY do you get out of bed every morning? And WHY should anyone care?²

Att veta vad du ska göra räcker aldrig hela vägen enligt Robbins.³ Likaså tycker hon att vetskapen av hur du ska gå till väga inte heller räcker till. Då våra hjärnor fylls av tvivel menar hon att vi har fem sekunder på oss att vända detta. Det är inte så enkelt som att *bara göra det*. Om det var fallet skulle alla uppnå det de vill.

Varför tar jag upp dessa exempel?; och varför är de relevanta för musiker? Som musiker själv har jag förstahandserfarenhet av både förhoppningar och fördomar. Så fort min motivation eller kreativitet vacklar är det lätt att undra hur andra hanterar det. Vissa personer verkar nästan aldrig tvivla på sin förmåga eller framtida möjligheter. Denna uppsats tar sin utgångspunkt i dessa ämnen: motivation och kreativitet. Många ser kreativitet som en snilleblix, somliga förlitar sig inte på det arbetssättet. Benny Andersson beskriver hur han

¹ Sinek, S. (2009:41). *Start with why: how great leaders inspire everyone to take action*. New York: Portfolio/Penguin.

² a.a. (s.43).

³ Robbins, M. (2017:11ff.). *The 5 second rule: transform your life, work, and confidence with everyday courage*. USA: Savio Republic.

kan få ett *flow* i komponerandet.⁴ Han ser sin framgång som ett resultat av alla decennier han suttit vid pianot. ”Man spelar och spelar och det mesta som kommer ur händerna är skräp.”⁵ Men det *flow* han stundvis uppnår beskrivs som flyktigt, någonting som kan dröja månader innan det kommer tillbaka.

Det är varken en nyhet eller hemlighet att det är tuff konkurrens i musikbranschen. Att *leva på musiken* är ett vanligt uttryck som gång på gång klassas som otroligt svårt, om ens möjligt. Trots detta finns det ingen brist på musiker som provar sina vingar. Unga musiker påstås ofta vara blinda inför en tuff verklighet. Å andra sidan prisas framgångsrika musiker av samma personer. En förrädiskt enkel fråga uppkommer; varför? Vad motiverar yngre musiker till att investera tid och pengar i en så konkurrenskraftig bransch? Vad har äldre och erfarna musiker för motiv? Ändras motiven med åldern?

Kunskap om motivation och kreativitet är av vikt för musiker, kompositörer och liknande yrkesinriktningar. Dessutom kan en nyansering av individers musikaliska motivation bidra till ökad förståelse och insikt hos närstående till denne.

1.1 Syfte

Studiens syfte är att belysa olika individers motivation till ett musikaliskt liv med anknytning till ämnesområdet ljud- och musikproduktion; samt undersöka potentiella skillnader mellan olika åldrar. Intresse har även riktats mot kreativitet och målorientering. Avsikten är inte att få något definitivt svar gällande musikers motivation i allmänhet. Istället är målet att belysa och precisera specifika individers upplevelser och beskrivningar i förhållande till tidigare forskning och teorier. Bidraget till forskningsområdet är en ökad förståelse kring musikers åldersrelaterade motivation, kreativitet och målorientering.

⁴ Mälarstedt, K. (2016-05-20). Musik är lust för Benny Andersson. I *Senioren*. Hämtad 2017-12-08 från <http://www.senioren.se/leva-uppleva/musik-ar-lust-for-benny-andersson/>

⁵ *ibid.*

1.2 Frågeställning

Syftet har brutits ner till två övergripande forskningsfrågor med respektive underfrågor:

- Hur beskriver yngre och äldre utövande musiker sin musikaliska motivation?
 - Vilka skillnader går att observera mellan deltagarna?
- När upplever de sig vara mest kreativ?
 - Hur beskriver de strategier för att nå dit?
 - Vilka skillnader går att observera mellan åldersgrupperna?

1.3 Begrepp och avgränsningar

Motivation betraktas i denna studie specifikt som de tankeprocesser som väcker, formar och riktar en individ mot musikaliska prestationer. *Musikaliska prestationer* omfattar handlingar, processer och målorienteringar som på något sätt relateras till individens ambitioner gällande musik som aktivitet. *Utövande musiker* innefattar i denna studie de individer som regelbundet genomför musikaliska prestationer. Hänsyn har inte tagits till respondenternas musikaliska skicklighet eller kommersiella framgång.

Då studien avser kreativa individer är begreppet *kreativ* högst centralt. Kreativitet definieras som ett nytt och nyttigt, eller nytt och generativt sätt att uppleva verkligheten eller sig själv på. Vidare om denna definition i avsnitt 2.2 Kreativitet. *Ålder* har delats upp i två kategorier, yngre och äldre. Dessa omfattar i den yngre kategorin 19-26 och den äldre 43-62. Vidare om urvalet i avsnitt 4.3 Urval.

2. Tidigare forskning

Motivation är en psykologisk term som definieras som de faktorer hos individen som väcker, formar och riktar beteendet mot olika mål.⁶ Forskning kring motivation har traditionellt sett berört just denna definition.⁷ Det är emellertid inte det enda området som berörs av motivationsteorier. Senare år har intresset ökat gällande tillämpade frågor (applied questions); varför sover en person dåligt? Vad är det i individens liv som producerar stress?; hur kan detta hanteras?

2.1 Motivation och emotion

Begreppet motivation delas ofta upp i två kategorier, *inre* och *yttre*.⁸ Kreativa forskare och konstnärer kan vara drivna av själva nöjet i processen att skapa nya uttryck eller upptäcka något nytt. Detta kallas *inre motivation*. Människor är hur som helst inte enbart inre drivna. Vissa motiveras av tävlingar, vinster eller berömmelse. Detta kallas *yttre motivation*. För en del kan yttre motivation bana väg för en mer inre lust till en uppgift. För andra kan belöningar, yttre uppmuntran, istället hämma lusten att ta sig an kreativa uppgifter. I efterhand har slutsatser kring kreativ motivation reviderats inom den socialkognitiva forskningen.⁹ Inre och yttre motivationskällor kan kombineras för olika resultat hos olika forskningsobjekt. Detta kallas *synergi*.

Känslor påverkar individens kreativitet, men vilken roll respektive känsla har råder det ingen konsensus forskare emellan.¹⁰ Studier har visat att positiva emotioner underlättar

⁶ Öhman, A. (i.d.). Motivation. I *Nationalencyklopedin*.

⁷ Franken, R.E. (1994:2). *Human motivation*. (3. ed.) Pacific Grove, Calif.: Brooks/Cole.

⁸ Carlsson, I. & Hoff, E. (2014:46). Entreprenör eller enstöring? I E. Brodin; I. Carlsson; E. Hoff & F. Rasulzada (red.). *Kreativitet: teori och praktik ur psykologiska perspektiv*. 1. uppl. (s.41-58) Stockholm: Liber.

⁹ Hoff, E. (2014a:82ff.). Inre eld och blåslampa i baken: om motivationens betydelser för kreativitet. I E. Brodin (red.) *Kreativitet: teori och praktik ur psykologiska perspektiv*. 1. uppl. (s.77-91) Stockholm: Liber.

¹⁰ Carlsson, I. & Rasulzada, F. (2014:62). Lycka eller lidande? Relationen mellan kreativitet och känslor. I E. Brodin; I. Carlsson; E. Hoff & F. Rasulzada (red.). *Kreativitet: teori och praktik ur psykologiska perspektiv*. 1. uppl. (s.59-76) Stockholm: Liber.

kreativ problemlösning. Dessa känslor leder således till att individen inte kategoriserar snävt samt till en stärkt optimism och entusiasm. I kontrast till detta argumenterar även forskare för att positiva känslor kan vara hindrande för kreativitet. De menar att positiva emotioner kan hämma individen genom att göra denne nöjd och bekväm. Dessutom kan en viss andel negativa känslor provocera individen till att finna nya lösningar.

2.2 Kreativitet

Kreativitet är en månghövdad begrepp. Hoff tar upp definitionen "[...] ett nytt och nyttigt eller nytt och generativt sätt att uppleva verkligheten och sig själv på."¹¹ *Nytt* syftar på att det inte tidigare gjorts. Med *nyttigt* menar att synsättet utgör en användbar lösning på ett problem. *Generativ* innebär att en kreativ process kan generera många möjliga nya produkter eller idéer, utan att initialt vara nyttig. Olika forskare har olika tankar kring vad som motiverar och driver kreativitet. Tre motiv till människors kreativa handlingar presenteras av Franken.¹² Den första anledningen är ett *behov av ny, varierad och komplex stimulering*. Ett sätt att uppleva detta är att skapa eller hitta nya saker som stimulerar våra sinnen, ex. ny konst, film eller bilar. Nästa anledning skulle vara ett *behov att kommunicera idéer och värderingar*. Slutligen ett *behov att lösa problem*.

En annan aspekt av kreativitet läggs fram av Csíkszentmihályi. Även här menas det att tillkomsten av kreativitet kräver tre delar; en domän, ett fält och en kreativ person.¹³ Domän avser en konstform eller vetenskapsområde. Fältet utgörs av experter inom domänen som avgör vad som anses vara nytt och nyttigt. Den kreativa personen tillför något nytt och nyttigt till domänen. Csíkszentmihályi definierar kreativitet som följande: "Kreativitet kommer till stånd när den kreativa personen förändrar en domän i grunden så dess sätt att fungera förändras på ett avgörande sätt eller när personen får en ny disciplin att avknoppas från någon befintlig och när denna förändring eller avknoppning erkänns av fältet."¹⁴ Det menas att människor tenderar titta på individen som kreativitetens mittpunkt.¹⁵ En liknelse till kreativitet

¹¹ Hoff, E. (2014b:19). Vad är kreativitet? Att fånga det månghövdade begreppet. I E. Brodin; I. Carlsson; E. Hoff & F. Rasulzada (red.). *Kreativitet: teori och praktik ur psykologiska perspektiv*. 1. uppl. (s.11-37) Stockholm: Liber.

¹² Franken, R.E. (1994:396).

¹³ Hoff, E. (2014b:12).

¹⁴ *ibid*.

¹⁵ McIntyre, P. (2008). "The Systems Model of Creativity: Analyzing the Distribution of Power in the Studio". *Journal on the Art of Record Production* [University of Newcastle].

görs med framkomsten av eld, där tre faktorer krävs; brännbart ämne, syre och en gnista. Ofta isoleras gnistan som orsaken bakom elden, men i själva verket krävs alla tre komponenter. Individen är istället en del av ett system enligt Csíkszentmihályi; domän, fält och individ. Han menar att det inte är mer lämpligt att studera individen än fältet eller domänen.

I en kreativitetsmodell redogör Amabile vad hon menar krävs för att kreativitet ska uppstå. De tre nödvändiga delarna är *motivation, kreativitetsrelevanta förmågor såsom divergent tänkande och talang för de speciella färdigheter som krävs inom domänen*.¹⁶ För att vara kreativt motiverad är det enligt Amabile av stor betydelse att få rätt stöd och uppmuntran. Hon menar att det krävs ett speciellt tänkande, vilket kan handla om att personen ser mängder av möjligheter. Individen gör eller ser saker på ett annorlunda sätt, så kallat *divergent tänkande*. Slutligen är en talang för domänen personen verkar inom ett krav. Detta är en förutsättning för att denne ska kunna sätta sig in tillräckligt i ämnet.

2.2.1 Kreativt mod

Människans skapande är en följd av dennes existens, menar May. Dessutom krävs det ett speciellt slags mod för att skapa.¹⁷ Detta mod påstås inte medföra dumdristighet utan istället engagemang och möjlighet att välja; vi har, enligt May, olika val. Vi kan välja säkrare vägar eller ge oss ut på okänd mark. Här myntas begreppet *kreativt mod*, eller *skapande mod*,¹⁸ vilket medför en paradox. Det innebär att samtidigt som en person agerar fullständigt engagerat är denne medveten om att den kan ha fel. Rädsla och ängslan närvarar då, men även styrkan att kunna övervinna dessa känslor. Kreativt mod gör gällande att individen förstår att dennes idé, teori eller vision inte nödvändigtvis måste vara den absolut rätta.

2.3 Viljestyrka och stabilitet

Tidigare forskning har indikerat att viljestyrka (willpower) - ens förmåga att utöva självkontroll - är en begränsad resurs som reduceras efter bruk. En färskare studie av Dweck et al. föreslår att huruvida redueringen äger rum eller inte beror på personens övertygelse gällande om viljestyrka är eller inte är en begränsad resurs.¹⁹

¹⁶ Hoff, E. (2014b:16ff.).

¹⁷ Hoff, E. (2014a:60ff.).

¹⁸ May, R. (1994:18). *Modet att skapa*. [översättning av Grip, Göran] Stockholm: Natur och kultur.

¹⁹ Dweck, C.S.; Job, V & Walton, G. M. (2010) "Ego Depletion - Is It All In Your Head?". *Psychological Science* [Stanford University], Vol. 21 (No.11), s. 1686-1693.

Individer kan genomföra samma aktiviteter av olika anledningar.²⁰ Dessutom kan människor fortgå med beteenden trots frånvaron av det motiv som startade beteendet. Forskningen menar att någon typ av motivation kvarstår, men att denna har skiftat över tid. Många faktorer som leder till *stabil* motivation över tid kan enligt Franken hittas i specifika händelser i individens förflutna, vilket förändrat denne på ett fundamentalt plan.²¹

2.4 Ålder och arbetsmotivation

Mängder av forskning har genomförts kring arbetsmotivation och dess variation mellan olika åldrar.²² I den aktuella studien av Inceoglu, Segers och Bartram är det mest centrala resultatet ett styrkande av tidigare litteratur. Detta föreslår en skiftning i människors motivation snarare än en generell nedgång i motivationen som följd av ålder. Äldre arbetare påvisades vara mindre motiverade av yttre belönande yrkesvillkor men istället mer motiverade av inre sådana.

Som följd av den litterära delen av studien presenterades fyra psykologiska processer som med stor sannolikhet påverkar arbetsmotivationen.²³ (1) Förändringar i personliga resurser och kristallisering av förmåga. (2) Förändringar i den uppfattade nyttan av specifika yrkesrelaterade resultat. (3) Olika skeden i livet, förändring av självkänsla och mål i livet. (4) Sociala jämförelser och social press, sociala normer och yrkespraxis.

Kritik kan riktas mot studiens mångsidighet gällande etnicitet och utbildning. Urvalet bestod endast av människor i Storbritannien. Dessutom var en stor del av dessa högutbildade.

2.4.1 Personliga resurser och kristallisering av förmåga

Tidigare forskning indikerar att arbeten som kräver stor del *flytande intelligens* (bearbetande av ny information) medför större ansträngning hos äldre vuxna. Detta har stor chans att vara motivationssänkande.²⁴ Denna nedgång i deras flytande förmåga kan även påverka motivation till att delta i redan pågående utvecklingsaktiviteter. Det påvisades att äldre vuxna har mindre sannolikhet att medverka i utbildningsinitiativ. Förslag till förklaring gällande detta är större

²⁰ Franken, R.E. (1994:14ff.).

²¹ a.a. (s.1ff.).

²² Inceoglu, I.; Segers, J. & Bartam, D. (2011:301ff.). "Age-related differences in work motivation". *Journal of Occupation and Organizational Psychology* [The Psychological Society], Vol. 85 (No.2), s. 300-329.

²³ *ibid.*

²⁴ *ibid.*

ångest och oro kring inlärningssvårigheter. Därutöver kan lägre självförtroende vara en relevant faktor. Äldre arbetare rapporterade i större utsträckning att de upplevde sin kognitiva förmåga som svagare än den tidigare varit och att de inte besatt nödvändiga kvaliteter för inläring. Utbildning kan emellertid mildra detta samband mellan ålder och deltagande i utbildning. Detta då högutbildade vuxna med större sannolikhet utövar självutveckling.

Relaterat till sina personliga resurser och erfarenheter har äldre vuxna större sannolikhet till att anta strategier för att minimera förluster och maximera vinster.²⁵ Detta innefattar: fokusering på färre mål (urval); fördelning av fler resurser mot dessa färre antal mål (optimering); användning av strategier som kompenserar förluster (kompensation). Arbetsmotiv kan skifta genom urval och fokusering på färre mål.

2.4.2 Uppfattad nytta av yrkesrelaterade resultat

En minskning av flytande intelligens och personliga resurser resulterar alltså i lägre förväntningar av framgångsrika genomföranden av uppgifter.²⁶ En konsekvens av detta blir att olika yrkesegenskapers betydelsefullhet kan variera mellan olika åldrar. Uppgifter som involverar höga nivåer av personliga resurser kan med sannolikhet betraktas ha mindre nytta av äldre vuxna som närmar sig pensionen. Självutvecklande aktiviteter kanske inte uppfattas vara värt mödan. Dessutom tenderar äldre anställda att uppfatta den yttre vinsten (ex. löneförhöjning, befordran) av utbildningsaktiviteter som mindre värd i jämförelse med yngre anställda. De äldre ser oftare ett mindre behov av förbättring av yrkesrelaterade färdigheter.

Premier som redan uppnåtts, exempelvis förmögenheter och titlar, kan ses som mindre attraktiva senare i karriären, men även i privatlivet.²⁷ Hur van en individ är med någonting spelar alltså en roll i dennes uppfattning av nyttan i olika uppgifter.

2.4.3 Livsskeden, självkänsla och livsmål

Forskning antyder att individens motiv kan förändras under dennes livstid gällande rangordning, absoluta perspektiv och motivs styrkor.²⁸ Dessa altereringar kan ske i förbindelse med förändringar i självkänslan och livsmål.

Känsloreglering förbättras generellt med åldern.²⁹ Positiva emotioner blir fler medan negativa blir färre. Dessutom föreslår McAdams och de St. Aubin att högre ålder ökar viljan

²⁵ Inceoglu, I. et al. (2011:302ff.).

²⁶ ibid.

²⁷ ibid.

²⁸ ibid.

att hjälpa samhället i stort. Framtida generationer upplevs som viktigare och samarbete betonas mer än tävling.

Individer i skilda åldrar har observerats använda olika typer av kontrollstrategier.³⁰ Yngre vuxna tenderar att nyttja primära kontrollstrategier, vilket definieras genom att 'föra miljön i linje med individens önskan'. Äldre vuxna förlitar sig ofta istället på sekundära kontrollstrategier. Detta innebär att 'föra individen i linje med miljön'. Dessa exempel tar upp olika målorienteringar. Äldre har generellt en tydligare orientering mot bevarande och förhindrande av förlust. Yngre orienterar sig istället mot tillväxtmål.

2.4.4 Social jämförelse, press, normer och praxis

Det har påvisats att sociala jämförelser och social press kan påverka nyttan av vissa utfall beroende på ålder.³¹ Människor har en tendens att jämföra sig själv och sin måluppfyllning med andra och även se nyttan av specifika utfall i relation till andras uppfattning. Social press kan få individen att internalisera övertygelser om dem själva baserat på sociala normer. Exempelvis kan personen förväntas ta pension vid en viss ålder. Äldre vuxna kan därför ha mindre sannolikhet att uppleva yrkesprogression då organisationer kan se denne som en oattraktiv investering. En studie från 2003 visade att äldre arbetare hade mindre mängd upplevt arbetsstöd, ex. stöd från handledare, medarbetare, underlydande eller tillgång till utbildningsresurser. Dessutom påvisades ett lägre upplevt stöd utanför yrket såsom uppmuntran från familj och vänner.

²⁹ Inceoglu, I. et al. (2011:302ff.).

³⁰ ibid.

³¹ ibid.

3. Teori

I detta kapitel presenteras tre tidigare teorier med relevans för studien. Dessa presenteras då ett teoretiskt ramverk är väsentligt för att förstå det empiriska materialet. I hållning till frågeställningen krävs teorier som ger förklaringsmodeller till människors motivation.

Förenklat sett finns tre typer av övergripande förklaringsmodeller för vart drivkrafter kommer ifrån.³² *Kognitivt grundade teorier* är den förstnämnda. Denna grundar sig i att människan har en inbyggd lust att utforska och förstå sin omvärld. *Hedonistiska förklaringsmodeller* handlar om människans strävan efter personlig tillfredsställelse för stunden. Människan anses sträva efter så stora belöningar som möjligt och blir tillfredsställd av att få sådana. Den tredje inriktningen är *självförverkligandet som drivkraft*. Här anses det vara en grundläggande strävan för alla individer att få använda hela sin potential och uppleva självförverkligande.

Målorienteringsteorin grundar sig i en kognitiv inriktning. *Behovshierarkin* har självförverkligande som drivkraft. *Flow-teorins* placering bland dessa förklaringsmodeller kan ses som mer diffus. Å ena sidan kan den delvis relateras till de hedonistiska och den tillfredsställelse som uppstår för stunden. Å andra sida grundas flow i ett sorts självförverkligande.

3.1 Målorienteringsteorin

Inom den socialkognitiva motivationsforskningen har Dweck byggt vidare på tanken om en inre och yttre motivation.³³ Nya termer har formulerats och hon menar att det är ungefär lika vanligt att människor är *utmaningsorienterade* (inre) som *prestationsorienterade* (yttre). Utmaningsorienterade individer ställer upp mål där syftet är att behärska ett område, att lära sig så mycket som möjligt om något. Dessa personer ser begåvning som någonting utvecklingsbart. Dessutom anser de att hur väl det går för hen beror på hur mycket denne anstränger sig. Utmaningsorienterade människor sätter upp utmanings- och lärandemål

³² Hoff, E. (2014a:78ff.).

³³ *ibid.*

(mastery goal) och upplever att lärandet är en drivkraft i sig. Prestationsorienterade individer har istället fokus på att bli sedda och erkända av andra för sina prestationer. Dessa har ofta inställningen att begåvningsnivå är något statiskt, hur hårt du kämpar spelar inte så stor roll. Om personen då misslyckas beror det mer på att denne har bristfällig talang för uppgiften. Denna individ sätter upp prestationsmål (performance goal) för sig själv. För prestationsorienterade människor är det ofta viktigt att jämföra sig med andra.³⁴ Dweck beskriver också prestations- och utmaningsorientering som två skilda mindset - *statiskt och dynamiskt*.³⁵

Motivationsforskare har ifrågasatt indelningen i två sorters motivation, vare sig de benämns som inre och yttre eller utmanings- och prestationsorienterade. De menar att det krävs ytterligare nyanseringar och gör gällande att det finns åtminstone fyra orienteringar. Denna teori kallas *målorienteringsteorin* (achievement goal theory) och definierar fyra olika typer av mål individer kan ha när de utför uppgifter.³⁶ Teorin utgår fortfarande ifrån utmanings- och prestationsinställning. Därutöver görs det tillägg av två olika undvikandeinställningar. Både utmanings- och prestationstypen kan innefatta *undvikande* mål. Ett exempel kan ges från ett skolsammanhang. Vissa elever gör uppgifter för att de vill förstå så mycket som möjligt (utmanings-/lärandemål). En andra grupp gör uppgifter för att få uppmärksamhet från lärare eller kompisar (prestationsmål). En tredje grupp gör det för att de är rädda att de inte lär sig tillräckligt, glömmer vad de lärt sig eller missförstår materialet (undvikande lärandemål).³⁷ Den fjärde gruppen gör uppgifter för att de inte vill verka dummare än alla andra (undvikande prestationsmål).³⁸ En del kritiker menar att det inte räcker med fyra målorienteringar; exempelvis finns elever vars mål är att lägga ner så lite arbete som möjligt på uppgifter.

3.2 Flow-teorin

En teori kring optimala upplevelser myntades av Csíkszentmihályi, vilket grundar sig på begreppet *flow*. Flow är ett sinnestillstånd i vilket människor är så försjunka i vad de gör att

³⁴ Hoff, E. (2014a:81ff.).

³⁵ Dweck, C.S. (2015). *Mindset: Du blir vad du tänker*. [översättning Ashing, Karin.] Stockholm: Natur och kultur.

³⁶ Hoff, E. (2014a:81ff.).

³⁷ Andrew, E.J. (1999:181). "Approach and avoidance motivation and achievement goals". *Educational Psychologist* [University of Rochester], 34:3, 169-189.

³⁸ Hoff, E. (2014a:21ff.).

allt annat tycks vara irrelevant. Denna optimala upplevelse är så njutbar i sig att individen vill fortsätta med detta, även om det medför ett högt pris.³⁹ Csíkszentmihályi menar hur som helst att flow inte är någonting som bara uppstår. Istället är det en erfarenhet vi själva utlöser. Forskningen visar att flow inte är ekonomiskt eller geografiskt bundet; den optimala upplevelsen beskrivs likadant världen över.

Flow innebär ett sorts ordnat medvetande.⁴⁰ Det inträffar när personens uppmärksamhet riktas mot realistiska mål och när dennes förmåga besvarar utmaningen. Upplevelsen kan alltså ses uppstå när individens färdigheter står i balans med handlingsmöjligheterna. Strävan efter att nå ett mål skapar ordning i medvetandet eftersom personen måste koncentrera sin uppmärksamhet på uppgiften - någonting som får hen att glömma bort allt annat.

Konst, tävlingar och sportevenemang kan ses som tydliga exempel på aktiviteter som främjar framkomsten av flow. Här finns regler som kräver att du lär dig någonting. Det sätts upp mål, du förses med återkoppling (feedback) och det görs möjligt att utöva kontroll. De uppmuntrar alltså koncentration och engagemang genom att aktiviteten skiljer sig starkt från vardagslivet. Att spela en passage på fiol är ett utmärkt exempel. Målet som sätts är tydligt, du får omedelbar återkoppling - instrumentet ger ifrån sig ljud. Dessutom är det självklart möjligt att utöva självkontroll.

Ett problem för uppkomsten av flow är vårt biologiska sökande för njutning och belöning i form av ”snabba kickar”.⁴¹ Csíkszentmihályi menar att detta inte gynnar flow utan leder till beroenden och stagnation. En studie har kopplat flowbenägenhet till låg impulsivitet, hög stabilitet och positiva känslor. Detta skulle innebära att stabila individer med hög koncentrationsförmåga antagligen har goda förutsättningar att slutföra utmanande uppgifter; vilket krävs för att uppnå flow. En *autotelisk* personlighet används för att beskriva den som besitter dessa egenskaper. Dessa personer har en tendens att finna någonting njutbart i situationer många finner outhärdliga.⁴²

³⁹ Csíkszentmihályi, M. (1992:19ff.). *Flow: den optimala upplevelsens psykologi*. Stockholm: Natur och kultur.

⁴⁰ *ibid.*

⁴¹ Hoff, E. (2014a:81).

⁴² Csíkszentmihályi, M. (1992:110ff.).

3.3 Behovshierarkin

De grundläggande fysiologiska behoven måste enligt Maslow vara tillfredsställda innan individer motiveras till att sysselsätta sig med högre behov.⁴³ Han presenterade en behovs- eller motivationshierarki med fyra nivåer. Under tidens gång utökades denna till sex nivåer. De mest grundläggande behoven är *fysiologiska* sådana. Exempelvis är en människa som mest motiverad att söka efter mat när denne är hungrig (behov 1). Har vi regelbunden tillgång till mat söker vi istället *trygghet och säkerhet* (behov 2). Därefter *tillhörighet och kärlek* (behov 3) samt *självkänsla* (behov 4). Dessa fyra kallas bristbehov. Först när dessa är tillfredsställda kan människan enligt Maslow motiveras till *självförverkligande* (behov 5). Detta behov innefattar individens vilja att uppfylla hela dennes potential. Här ingår kreativ verksamhet tillsammans med sysslor som kunskaps- och färdighetsutveckling. Den sista behovsnivån kallas *självt transcendens* (behov 6) och innebär att gå bortom självet och skapa nytta för världen. Detta behov kan i den anmärkningen ses som en holistisk, altruistisk motivation.

Trots att hierarki-modellen ses som användbar av många möts den av kritik. Den kanske viktigaste anmärkningen är att behovens ordning inte alltid stämmer.⁴⁴ Viljan att tillfredsställa basala mänskliga behov kan delvis styrkas av nutida forskning.⁴⁵ Å andra sidan finns självförverkligande kreativa personer med tillfälliga svackor i självkänslan och svältande människor som söker trygghet.⁴⁶ Andra kritiker menar att modellen är förenklad och inte tar hänsyn till specifika händelser i samhället såsom lågkonjunkturer eller krigstider.⁴⁷

⁴³ Hoff, E. (2014a:87ff.).

⁴⁴ *ibid.*

⁴⁵ Tay, L., & Diener, E. (2011). "Needs and subjective well-being around the world". *Journal of Personality and Social Psychology* [University of Illinois], Vol. 101 (No.2), s.354-365.

⁴⁶ Hoff, E. (2014a:88).

⁴⁷ King-Hill, S. (2015). "Critical analysis of Maslow's Hierarchy of Need". *The STeP Journal* [University of Cumbria], Vol. 2 (No.4), s.54-57.

4. Metod

Studiens trovärdighet vilar till stor del på den valda metoden. För att undersökningen ska tolkas och bedömas på ett tillförlitligt sätt är kunskap gällande metoden avgörande. Denna studie använder kvalitativa intervjuer. Dessutom kretsar studien kring analys och anknytning till tidigare forskning. Kvalitativa metoder kan förklaras som alla typer av metoder som bygger på intervjuer, observationer eller analys av texter vars syfte inte är att analysera med kvantitativa verktyg.⁴⁸ Kvalitativa undersökningar använder lämpliga metoder till att beskriva fenomen i dess kontext.⁴⁹ I dessa kommer forskaren ofta förhållandevis nära de miljöer och människor denne studerar.⁵⁰ Då uppsatsen ämnar ge ökad förståelse och mer nyanserad insikt gällande musikens motivation lämpar sig kvalitativ data genom intervjuer.

4.1 Intervjumetod

Kvalitativa forskningsintervjuer kan karaktäriseras som ett samtal med en struktur och ett syfte.⁵¹ Ordet berör samtal om ett visst tema mellan två personer, och betyder ”utväxling av synpunkter”.⁵² Den kvalitativa intervjun lämpar sig särskilt väl för insikt gällande respondentens egna erfarenheter, tankar och känslor. Forskningsintervjuer besitter generellt sett hög grad *strukturering* och låg grad *standardisering*.⁵³ Denna *strukturering* innebär att intervjun är strukturerad på så sätt att den behandlar ett givet ämne men frågorna är öppna. *Standardisering* berör huruvida frågorna och situationen är densamma för alla intervjuade. Då intervjuerna besitter en låg grad standardisering formulerar sig forskaren utifrån exempelvis respondentens språkbruk. Frågorna ställs i den ordning som lämpas vid situationen och

⁴⁸ Ahrne, G., & Svensson, P. (2011:11). *Handbok i kvalitativa metoder* (1. uppl. ed.). Stockholm: Liber AB.

⁴⁹ Justesen, L., & Mik-Meyer, N. (2010:13). *Kvalitativa metoder: Från vetenskap till praktik*.

⁵⁰ Ahrne, G., & Svensson, P. (2011:17).

⁵¹ Johannessen, A. & Tufte, P.A. (2003:96). *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. (1. uppl.) Malmö: Liber.

⁵² Dalen, M. (2008:14). *Intervju som metod*. (1. uppl.) Malmö: Gleerups utbildning.

⁵³ Trost, J. (2010:41). *Kvalitativa Intervjuer* (4. uppl.). Lund: Studentlitteratur AB.

följdfrågor formuleras beroende på tidigare svar. Vid låg grad standardisering finns stora variationsmöjligheter i genomförandet.

I en semistrukturerad intervju utgår forskaren ifrån en intervjuguide med på förhand fastställda huvudfrågor.⁵⁴ Här finns utrymme för avvikelser från guiden om exempelvis respondenten tar upp andra intressanta ämnen. Semistrukturerade intervjuer lämpar sig ofta i explorativa studier där forskaren samtidigt har definierade teman denne vill att respondenten ska reflektera kring. Kvalitativa intervjuer utmärks ofta av enkla frågor som får komplexa och innehållsrika svar.⁵⁵ Med detta i åtanke har intervjufrågorna formulerats utifrån de valda teorierna, vilket underlättar förståelsen av de empiriska resultaten.⁵⁶

Intervjuer kritiseras emellanåt då det saknas garantier för att respondenten praktiserar det denne påstår.⁵⁷ Denna kritik bottnar i att en intervju bör följas av en observation för att kontrollera huruvida påståendena har verklighetsförankring. Sett till forskningsområdet i stort kan denna kritik uppfattas som relevant, men applicerat i denna studie anser jag det vara en oväsentlig aspekt.

Två av intervjuerna har genomförts över telefon. Detta medför brister i jämförelse med en intervju på plats eller över videokonferens.⁵⁸ Det som går förlorat är inte endast visuella antydningar utan även en del av personkemin och empatin. Telefonintervjuer kritiseras även för att ofta ha kortare tidslängd än andra intervjuformer. För en av respondenterna i denna studie kan telefonfaktorn möjligtvis bidragit positivt. Detta då han kunde – en relativt upptagen person – medverka trots sysslor som bilkörning och upppassning av husdjur.

4.2 Analysmetod

Analys av data har inspirerats av en kunskapskritisk sådan. Detta innebär att bearbeta texten för att finna potentiell kunskap samtidigt som du anammar ett kritiskt förhållningssätt till innehållet.⁵⁹ Intervjuerna följdes direkt av korta anteckningar gällande övergripande intryck av dessa. När intervjuerna transkriberats markerades och kommenterades de avsnitt med

⁵⁴ Justesen, L., & Mik-Meyer, N. (2010:46ff.).

⁵⁵ Trost, J. (2010:25).

⁵⁶ Lantz, A. (2007:51). *Intervjumethodik*. Lund: Studentlitteratur AB.

⁵⁷ Ahrne, G., & Svensson, P. (2011:56ff).

⁵⁸ Gillham, B. (2008). *Forskningsintervjun: tekniker och genomförande*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

⁵⁹ Hellspong, L. (2001:142). *Metoder för brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.

relevans till studien. Vidare sammanställdes enigheter och avvikelser i respondenternas beskrivningar.

En mängd frågeställningar kring kunskapskritiska analyser tas upp av Hellspong,⁶⁰ varav vissa besitter relevans. Möts vi av en generell eller specifik kunskap?; gör kunskapen anspråk på allmänna, obestridliga påståenden eller en viss händelse eller individs påståenden? Sett till denna studie är det definitivt det sistnämnda. ”Gör den kunskap som texten vill förmedla anspråk på att vara objektiv, så att alla kan dela och bekräfta den?”⁶¹ Analysprocessen har utförts med objektivitet. Studiens empiri utgörs emellertid av individers subjektiva upplevelser. ”Tror du att texten ger olika kunskap till olika läsare?”⁶² Uppsatsen kan definitivt finnas intressant av forskare utanför ljud- och musikproduktionsfältet.

De viktigaste resultaten ska även kunna sammanfattas kortfattat. ”Har de fakta, tankar och resonemang som du möter i texten intresse inom ett vidare fält än den själv täcker? Var och hur skulle du kunna använda dem?”⁶³ I denna studie kan detta påstås vara fallet. Mer om detta i avsnittet 6.2 Reflektion.

4.3 Urval

Urvalet i kvalitativa intervjuer är avgörande för resultatets reliabilitet.⁶⁴ Detta eftersom det inte finns några givna ramar som reglerar hur urvalet ska genomföras för att räknas som representativt. Urvalsproceduren har inspirerats av en strategisk sådan.⁶⁵ Det första steget bestod av en inventering av mitt kontaktnät. Detta öppnade upp till precisering av potentiella respondenter med relevans till studien.

Populationen utgörs av utövande musiker som delats upp i två kategorier - yngre och äldre. Den yngre kategorin omfattar åldrarna 19, 20, 26 och den äldre 43, 55 och 62. Totalt har sex intervjuer genomförts med tre respondenter från respektive kategori. Respondenterna har skilda relationer till musikämnet. Vissa turnerar eller har turnerat; som band, entreprenör, eller endast för nöjets skull. Somliga har musik som heltidssysselsättning, andra har det som hobby. Hänsyn har inte tagits till respondenternas kommersiella framgång.

⁶⁰ Hellspong, L. (2001:143ff.).

⁶¹ a.a. (s.144).

⁶² a.a. (s.145).

⁶³ a.a. (s.145).

⁶⁴ Ahrne, G., & Eriksson-Zetterquist, U. (2011:42ff.).

⁶⁵ Johannessen, A. & Tufte, P.A. (2003:84).

Samtliga respondenter är aktiva inom utbildningsinitiativ. De tre äldre och en yngre är lärare på heltid. De resterande två i den yngre kategorin deltar i och leder bland annat föreläsningar och workshops. Respondenternas kopplingar till utbildning kan ses rikta empirin. Utbildningspedagoger kan möjligtvis ha en annan syn på lärande och utveckling jämfört med andra yrkesinriktningar. Samtliga deltagare är av det manliga könet. Studien har inte tagit hänsyn till genusperspektivet. Likaså som dessa faktorer bidrar till en homogen population riskerar det också skapa ensidighet i empirin.

Kritik kan riktas mot faktumet att grupperingen endast består av två kategorier. Ett alternativ skulle vara tre ålderskategorier, någonting som skulle kunna bidra till ett mer linjärt applicerbart resultat. Jag har valt två åldersindelningar dels för en förväntad tydligare skillnad mellan respondenterna. Dessutom prioriterar jag mer omfattande empiri i varje kategori snarare än mindre mängd i större antal grupper. Vidare kan det breda åldersspannet kritiseras, speciellt i den äldre kategorin. Under 12 eller 19 år kan mängder av erfarenheter uppkomma som påverkar deltagarnas åsikter.

4.4 Etiska överväganden

Under studiens gång har grundläggande forskningsetiska principer följts.⁶⁶ Vetenskapsrådet presenterar åtta punkter gällande forskningsprojekts rättvishet, transparenthet och struktur. Ingen riktlinje kan av mig klassas som viktigare än den andra, men den som tydligast genomsyrat studien är den första; ”Du ska tala sanning om din forskning”. Deltagarna i undersökningen har på förhand informerats om studiens syfte. Det klargjordes att de kunde avbryta sin medverkan när som helst under studiens gång. Slutligen informerades respondenterna att de anonymiseras samt att empirin endast nyttjas i forskningssyfte.

Då urvalet bestått av en inventering av mitt kontaktnät har jag kommit i kontakt med samtliga deltagare tidigare. Samtliga äldre respondenter har under en längre eller kortare tid varit aktiva som utbildningspedagog till mig. Jag har under tillfälliga omständigheter musicerat med samtliga yngre respondenter. Självklart är detta en brist i studiens objektivitet. Å andra sidan har denna tidigare kontakt underlättat diskussioner om mer personliga åsikter och erfarenheter.

⁶⁶ Vetenskapsrådet (2017:8). God Forskningssed. [PDF]. (Reviderad utgåva). Stockholm: Vetenskapsrådet.

5. Resultat och analys

I detta kapitel presenteras de empiriska resultaten av genomförda intervjuer. Analys av resultaten utgår ifrån teorierna som presenterats i kapitel 3. Teori. Dessa är målorienteringsteorin, flow-teorin samt behovshierarkin. I kapitlet används en tematisk disposition uppställd efter resultatens vikt, relevans och intresse till forskningsfrågorna. Respondenterna är numrerade för att bevara anonymiteten; R1 (respondent 1, yngre), R2 (respondent 2, yngre), R3 (respondent 3, yngre), R4 (respondent 4, äldre), R5 (respondent 5, äldre) samt R6 (respondent 6, äldre).

5.1 Kreativitet

Sett till frågeställningen är det mest centrala resultatet kring kreativitet en tydlig skillnad mellan åldersgruppernas beskrivning av detta. De yngre musikerna tenderar beskriva kreativitet och flow som någonting spontant som uppstår under lugna omständigheter, oftast under ledig tid. Samtliga i den äldre kategorin menar istället att kreativitet uppkommer när vederbörande skapat förutsättningar för det. R4 intresserar sig för många olika estetiska uttryck varav han liknar musikalisk kreativitet till litterär:

Man kanske tror att man måste drabbas av någon slags inspiration för att kunna skriva böcker. Vi vet ju att det inte är så. Vi vet att hårt arbete skapar kreativitet. Många gånger handlar det bara om att försöka ägna sig åt det man tycker om att göra; ägna sig åt sitt jobb så kommer kreativiteten automatiskt. Vissa författare jobbar ju så. Man går upp på morgonen, sätter sig och skriver mellan åtta och fem. Man har satt krav på sig själv att man ska producera ett visst antal ord, sidor eller tecken under en dag.⁶⁷

Detta citat preciserar en samstämmighet hos de äldre respondenterna; arbete skapar kreativitet. Det står även i kontrast till de yngres hållning. Både R1 och R2 beskriver i intervjuerna att de upplever sig som mest kreativa på ledig tid. R1 beskriver att han då kan släppa sina tankar kring annat och fokusera obehindrat på en uppgift. R2 säger att han kände

⁶⁷ Respondent 4. Musiker, äldre. [Intervju] 2017-11-08.

sig som mest kreativ under sitt sista år på gymnasiet. Han menar att han dels hade tid till att specifikt vara kreativ, men också att han besatt de basala ämneskunskaper som krävdes för att denna kreativitet lättare skulle uppstå.

R3 ser olika typer av kreativitet. På scenen upplever han sig vara kreativ; han menar att det överhuvudtaget inte går att spela musik utan att vara kreativ. Samtidigt kan han känna sig mer kreativ under konceptutvecklingsprocesser vid kontoret. R3 menar att musiken är en konstant kreativitet medan exempelvis idéutveckling är mer ryckvis. Fenomenet flow beskrivs som någonting spontant och R3 säger att han inte kan arbeta fram den känslan specifikt. Han menar hur som helst att han oftare uppnår flow om han musicerar många dagar i rad. En liknelse till vardagliga konversationer tas upp:

På vissa gigs har man inget. För man kan ju ha flow i spelandet och såhär, man känner att det går lite av sig själv och man är otroligt inne i spelningen, inne i trummorna. Vissa dagar kommer man liksom inte in i det. Precis som när man sitter och tar en kopp kaffe med en kompis och ibland kommer man inte in i samtalet. Jag vet inte vad det kan bero på. Men jag har nog ganska lätt om jag spelar många dagar i rad, om jag har övat och jag känner mig säker på låtarna och jag känner mig I DET liksom. Då har jag otroligt lätt att få flow.⁶⁸

Utfallet av citatet och intervjun är att R3 besitter kunskapen för att framkalla kreativitet, men uppfattar flow som någonting svårkontrollerat. Han klassar sig själv som en tämligen flow-benägen person och tycker att han har ett sunt flow överlag i sitt liv. R3 ger intrycket av att vara en mycket positiv individ. I ena stunden beskrivs det hur han stundtals fått klara sig på ett halvt paket nudlar på två dagar. I meningen därpå förklaras det hur lycklig han är att få tagit del av hela resan. Genom intervjun verkar han ofta finna någon ljusglimt även i negativa sammanhang. Han ger därav tecken på en autotelisk personlighet.

Samtliga respondenters förklaringar av deras kreativitet överensstämmer med tidigare forskning och teori. Det är istället deras uppfattning av när kreativiteten uppstår som skiljer sig mellan kategorierna. R1 och R2 beskriver uppkomsten av kreativitet och flow enligt en av teorins förutsättningar; möjligheten att koncentrera sin uppmärksamhet. De upplever oftast denna koncentration på fritiden, gärna hemma i en lugn miljö. R5 menar istället motsatsen:

⁶⁸ Respondent 3. Musiker, yngre. Telefon. [Intervju] 2017-11-15.

När jag har mycket att göra. Inte när jag har lite att göra. Men jag måste haft en period där jag söker ett tag, haft lite ångest och kanske depression. Sedan när man väl börjar få mycket att göra, då brukar jag innan jag lägger mig... Man vet ju att hjärnan jobbar även när man sover. Jag ser till att tanka i oförenliga idéer jag har. Tänka på sådana grejer, inte få ihop det så man är lite frustrerad – och gå och lägga mig och sova. Sedan efter ett tag kommer hjärnan med egna förslag.⁶⁹

Utöver citatet beskriver R5 också vissa kreativa idéer som att ”de flödar fram på en gång”,⁷⁰ men poängterar samtidigt att han medvetet gjort förutsättningar för att det ska uppstå. Han brukar avsiktligt ta till sig estetiska intryck och reagera på dessa, exempelvis vad han uppskattar eller inte. Citatet ovan påvisar en del av strategin respondenten anammat. När R5 sätter upp mål av oförenliga idéer blir han frustrerad då hans färdigheter för stunden inte motsvarar utmaningen. Respondenten låter sig då bearbeta utmaningen under sömnen. Enligt R5 kan han då få snilleblixtar morgonen därpå. I relation till flow-teorin har då hans förmåga ställts i svar till utmaningen. Detta kan jämföras med ett påstående av R6. Han menar ”att vara kreativ är att ge musik tid.”⁷¹

Samtliga respondenter menar att du kontinuerligt bör musicera för att stimulera musikintresset. R2 beskriver att detta är ett måste för att undvika kreativa svackor. Om R3 inte spelat sitt instrument på några dagar menar han att han får, utöver en krypande ångest, fysiskt ont i handlederna. Trots detta beskriver sig två av de yngre som mer kreativa på avsatt tid. Befria dig själv genom begränsning, menar R4. Han instämmer med resten av den äldre kategorin i att kreativitet tar tid, men tillägger att du inte bör sitta och vänta på det:

Du kan göra mycket. Lär dig ett nytt instrument eller ett nytt ackord och skriv en låt på det. Tvinga dig att skriva om någonting. Sätt upp en begränsning för dig själv. Det funkar ofta inom fotografin. Går man ut för att bara ta bilder så kommer man tillbaka med noll bilder. Men om man går ut och säger att ”idag ska jag bara fotografera personer med huvudbonad.” Då kommer du tillbaka med jättemycket bilder därför att du skapar en begränsning för dig själv som bidrar till att du sätter igång din kreativitet.⁷²

⁶⁹ Respondent 5. Musiker, äldre. [Intervju] 2017-10-25.

⁷⁰ Respondent 5. Musiker, äldre.

⁷¹ Respondent 6. Musiker, äldre. [Intervju] 2017-11-17.

⁷² Respondent 4. Musiker, äldre.

R4 resonerar även kring hur en kreativ svacka inte nödvändigtvis behöver vara förödande, så länge personen har perioder som kompenserar denna. Han menar att en kreativ person kanske kan ta till sig de intryck som uppstår i svackan och använda sig av dessa i en mer kreativ period.

5.2 Motivation

Samtliga respondenter uttrycker sig vara tydligt inre motiverade. Yttre belöningar såsom pengar och publikreaktioner benämns som motivationshöjande. Men endast det är enligt respondenterna inte tillräckligt för att bevara intresset för fältet. Till skillnad från kreativitet syns det i detta avsnitt ingen tydlig skillnad mellan åldersgrupperna. Åsikter skiljer sig respondenter emellan, men dessa åsikter finns i båda kategorierna.

Respondenterna menar att framgångsrika musiker bör ha ett genuint intresse för musik som ämne. Hur intresset uppstår specifikt skiljer sig självklart mellan individer, men med stor sannolikhet tänds gnistan av yttre faktorer. R2 blev motiverad av den enarmade Rick Allens karriär som trummis. R6 blev fascinerad av The Beatles och The Shadows. R2 kan också finna motivation i hur musiker av relativt låg uppfattad förmåga kan uppnå kändisskap:

Jag var på Rolling Stones förra månaden. Jättebra konsert, fantastiskt. Jättedåliga musiker, men de har ju verkligen lyckats med det de gör. Jag menar Charlie Watts, hans trummande är ju på en helt annan nivå så att säga. Jag säger inte om det är bra eller dåligt, men väldigt intressant och väldigt kul.⁷³

Faktumet att sådana musiker gång på gång blir kommersiellt framgångsrika ger R2 självförtroendet att han åtminstone har en chans. Han demonstrerar synsättet att viljekraften är det viktigaste instrumentet en framgångsrik person har. I liknande tankebanor menar R1 att tankesättet, planeringen och målbilden är elementär för en musikers framgång. Han resonerar att det inte kommer gå särskilt bra i början, oavsett din förmåga. Detta är ett hinder som kräver de tidigare nämnda verktygen.

R4 ser sitt musikutövande som en fantastisk kompromiss. Han menar att ett stabilt jobb kan ge tryggheten att utöva kreativitet. Då han endast har musik som bisyssla anser han sig ha lyxen att vara amatör, och påpekar hur ordet *amatör* härstammar från latinets *en som älskar*.

⁷³ Respondent 2. Musiker, yngre. [Intervju] 2017-11-06.

Självtranscendens tas upp – inte ordagrant – men konceptet klassas av R4 som en sorts framgång. Att bidra positivt till sitt eget mående och i förlängningen till andras och samhällets. Trots den dominerande närvaron av inre motivation ser inte alla respondenter ner på yttre faktorer. R2 menar inte att hans jobb som musiker skulle vara att sprida glädje runt världen; det är istället en positiv följd av utövandet. Inte heller eliminerar han möjligheten att musicera utan glädje:

Tycker man inte i grund och botten att någonting är kul, då kommer man ju inte göra det igen. [...] Okej, pengar är ett motiv för många, och visst, skulle jag tjäna kopiösa summor skulle jag nog göra det även om jag inte tyckte det var så roligt.⁷⁴

R4 resonerar kring hur yttre faktorer kan hämma motivation och kreativitet. Han menar att när en person blir ekonomiskt beroende av det kreativa utloppet denne har kan detta hindras av en rädsla. Personen i fråga kanske vill starta en familj och frågar sig själv om hen kommer få ihop tillräckligt med pengar. ”Jag tror att man inte ska underskatta den här rädslan som jag tror många känner.”⁷⁵ R1 upplevde en annan form av kreativ spärr när han var aktiv med turnéer. Den yttre pressen hämmade hans motivation då musiken blev mer synonymt till ett yrke. På andra sidan myntet ser istället R3 yttre press som en drivkraft. Vetskapen om hur mycket pengar han måste tjäna varje månad beskrivs som en positiv morot. Men de yttre faktorerna behöver inte nödvändigtvis vara pengar:

Det är väl också den här grejen med applåder och uppmärksamhet. Det är man ju torsk på fast man säger det aldrig. Man är ju en uppmärksamhetsjunkie. Man spelar mycket för att få applåder och beröm. Så är det ju, även om man själv också får en kick. Exempelvis får man inte samma kick när man repar som när man spelar live, och det är ju mycket för att det är en publik och lite nervositet; man vet inte riktigt hur publiken kommer ta det.⁷⁶

R5 menar å andra sidan att han inte är ute efter konkreta belöningar. Han har alltid varit motiverad av att skapa underhållning för andra. Han gör det av ett inre glöd, men samtidigt kan reaktionen han får av andra – som han anser vara central – tolkas som en yttre motivation. R6 förklarar hur han som ung sökte efter att imponera med sitt musicerande. Han menar att

⁷⁴ Respondent 2. Musiker, yngre.

⁷⁵ Respondent 4. Musiker, äldre. [Intervju] 2017-11-08.

⁷⁶ Respondent 3. Musiker, yngre.

han växte ifrån detta som 20-åring. När han ser äldre som fortfarande vill imponera upplever han det som aningen barnsligt.

Strategier för att undvika förluster kan tydligt urskiljas hos respondenterna. Det hittas i båda kategorierna. R3 menar att en sorts framgång är att kunna tacka nej till det han inte mår bra av. Han ångrar att han inte sparat fler minnen från tidigare år, exempelvis när han ”spelat på Dövas Riksförbund i Uppsala. [...] Vi har spelat svart åt Skatteverket.”⁷⁷ R5 beskriver erfarenheter med psykisk ohälsa och ger konkreta exempel på kost och hälsovanor han anammat. Dessutom betonas det att han ångrar bristen på fysisk träning som ung.

5.3 Målorientering och lärandemål

En stark majoritet anser att alla kan bli framgångsrika inom musiken. Detta tillsammans med övriga intryck påvisar att respondenterna präglas av ett dynamiskt mindset. Respondenterna framför budskapet *var inte rädd* i olika formuleringar. De predicerar ett typ av mod som aspirerande musiker bör anamma. R3 preciserar kreativt mod och menar att du ”vågar tjäna mindre pengar.”⁷⁸

Flertalet respondenter visade tecken på utmaningsorientering. R3 har ofta provat sig själv i karriären:

Det är ju lite kul också att kolla om man klarar av att göra tre gig på en dag. Man är ju dum i huvudet liksom. Man vill utsätta sig för det där, jag vet inte varför. [...] Men jag tycker att det är halva grejen. Jag tycker det är skitkul när det är lite flummigt och rörigt. Jag gillar att kolla om man överlever saker. [...] Jag var ju som en knarkare fast med musik. Alltså det var ju: gig, ”japp, vi tar det!” ”Men du kommer gå back 400 i resan.” ”Jamen vi kör, det blir kul!” Det har ju lett till att man har fått ett sjukt kontaktnät, och folk vet om att man är sjukt positiv och att man är på. Idag när folk ringer [...] så förstår de att man har kommit dit för att man har slitit så mycket.⁷⁹

R3 uppvisar en tydlig utmaningsorientering, samtidigt som detta kan ses som ett prestationsmål. Med ett dynamiskt mindset utmanade han sig själv till följd av inre glöd, men målet kan samtidigt uppfattas som prestationsinriktat. Citatet vittnar även till respondentens återkommande autoteliska personlighetsdrag. Tillsammans med R3 har även R5 inte låtit

⁷⁷ Respondent 3. Musiker, yngre.

⁷⁸ Respondent 3. Musiker, yngre.

⁷⁹ Respondent 3. Musiker, yngre.

någonting stå i vägen för ett uppdrag. R5 poängterar att det kanske gått överstyr då han spelat trummor med brutet ben.

R6 har flera gånger under sin uppväxt visat tecken på undvikande lärosätt. Hans far var instrumentlärare i byn, vilket drev honom till att bli självlärd. Även R5 anammade en undvikande läroteknik:

Jag trodde att jag behövde kunna spela musik när man började, så jag började lära mig själv i min storasysters böcker med noter. Sedan fick jag enskilda lektioner på orgel, och när läraren började visa upp böckerna spelade jag det där direkt. Så vände han sida och frågade mig: ”har du spelat det här förut?” ”Nej” ljög ju jag. Då vände han sida och frågade: ”varför tittar du inte i noterna?” För jag satt ju och tittade på fingrarna. [...] Jag var så nervös för att jag inte kunde spela. Jag trodde man var tvungen att kunna. Så jag började lära mig själv.⁸⁰

Citatet kan tolkas som ett undvikande lärandemål. R5 utvecklade alltså sin förmåga själv i förväg då han var rädd att inte vara tillräckligt skicklig på instrumentet. Å andra sidan kan det även ses som ett undvikande prestationsmål i det att han möjligtvis inte ville framstå som oskicklig inför läraren.

Under lågstadiet dämpade R6 sitt musikintresse på grund av stämningen i klassen. Dessutom vägrade R5 spela blockflöjt då han ville undvika mobbning för den tillhörande väskan som såg ”fjantig” ut. Detta är tydliga exempel på yttre faktorer som hämmat respondenternas kreativitet.

R2 började vid ett musikgymnasium utan tidigare kunskap i fältet. Han ville då komma ikapp de andras musikaliska färdigheter och övade flitigt det första året. ”[...] men sedan visade det sig att ingen annan kunde så mycket heller, så då slutade jag öva i tvåan.”⁸¹ R2s vilja att inte uppfattas som okunnig bredvid sina klasskamrater kan tolkas som ett undvikande prestationsmål.

Flertalet respondenter menar att musik är ett fält som de alltid kan fortsätta lära sig av. R6 menar att det inom musiken finns skapare, härmare och de som blandar dessa två; kombinerare. Fram till för några år sedan tillhörde han de som härmar. Han insåg då att han spelade samma saker som på 70-talet. Numera försöker han utgå mer ifrån sig själv snarare än sina influenser. Av yrkesrelaterade faktorer blev R6 som 60-åring driven till att studera så han

⁸⁰ Respondent 5. Musiker, äldre.

⁸¹ Respondent 2. Musiker, yngre.

officiellt fick en lärarlegitimation. Trots de yttre drivkrafterna fann han upplevelsen som mycket njutbar.

Många deltagare påpekar att de valt musik då de ville undvika ett *vanligt* jobb. R5 exemplifierar synsättet kring lärandemål och undvikande av övriga yrken:

"Jag tänker aldrig arbeta" sa jag till mamma och pappa när jag skulle söka till gymnasiet. Jag vill hålla på med musik för det är någonting som man alltid kan lära sig någonting av; och jag vill satsa på att ha roligt.⁸²

⁸² Respondent 5. Musiker, äldre.

6. Diskussion

6.1 Sammanfattning

Studiens viktigaste bidrag till kunskapsområdet är att den belyser en skillnad mellan ålderskategoriernas beskrivning av uppkomsten av kreativitet. Majoriteten av de yngre menar att de är som mest kreativa när de har tid avsatt för ändamålet; ofta på ledig tid under lugna omständigheter. Den äldre kategorin beskriver istället att kreativitet uppstår när de skapar förutsättningar för detta; ofta när de har mycket att göra. Samstämmighet hos de äldre respondenterna är att arbete skapar kreativitet. Den yngre kategorin är inte lika unison i sina beskrivningar, men kreativitet och flow ses som flyktig.

Samtliga respondenter uttrycker sig vara inre motiverade. Yttre belöningar benämns som motivationshöjande, men endast det är enligt respondenterna inte tillräckligt för att bevara intresset för fältet. Yttre faktorer av negativa slag beskrivs kunna hämma kreativitet. Ingen tydlig skillnad syns mellan ålderskategorierna.

Olika utmanings- och prestationsorienteringar påvisas aktuella av respondenterna, även vad gäller de undvikande inställningarna. Det kan emellertid vara en suddig linje mellan undvikande lärandemål och undvikande prestationsmål då båda kan argumenteras för att vara gällande vid samma fall.

6.2 Reflektion

Med egna förutfattade meningar förväntade jag mig att det viktigaste resultatet skulle beröra motivation. Till min förvåning påvisade respondenterna en enighet i motiv till musikutövande – oberoende av ålder. Den största upptäckten blev istället i kreativitetsfältet; någonting som endast började som en vidare nyansering i studien. Men varför ser de olika på uppkomsten av kreativitet?

6.2.1 Att ge musik tid

De yngre musikerna har växt upp i en digitaliserad värld. Millenarie-generationen (och efterföljande) kan ses ha en nära kontakt med digitala plattformar och sociala medier. Flow-

benägenhet kan även tolkas som kreativitetsbenägenhet. Ett starkt kännetecken för detta är en välutvecklad koncentrationsförmåga. Min personliga uppfattning är att generationer som för nuvarande växer upp ofta möts av nya snabba lösningar på gamla problem. Om du vill lyssna på en låt kan den vara tillhanda inom sekunder. Att finna en partner kan vara så enkelt som att svepa åt höger på sin smartphone. Detta står i kontrast till de äldre generationernas uppväxt som inte präglats av ett digitaliserat samhälle. Spekulative frågor väcks; kan dessa snabba lösningar bidra till sänkt tålamod och koncentrationsförmåga? Är åldern den viktigaste faktorn för olika synsätt på kreativitet? Kan ålder endast ses som en manifestation av erfarenheter?

6.2.2 Inre och yttre glöd

Respondenterna ser yttre motiv endast som en bisats till den inre motivationen. Men varför är den inre glöden dominerande hos musikerna ifråga? Då musik i grunden är en sådan kreativ aktivitet kan kanske en inre motivation underlätta fortsatt arbete inom fältet. Vidare kan nödvändiga färdigheter gällande exempelvis musikinstrument vara ett motivationssänkande hinder för de som inte finner inre glöd. Därutöver kanske yngre musiker är medvetna om att branschen inte nödvändigtvis ger dem så stora lönecheckar.

Vid snabb anblick kan yttre motivation uppfattas ha en negativ klang i jämförelse med inre sådan. Kanske ses den inre som mer attraktiv. Trots deras skiljaktigheter kan det även argumenteras för den yttre motivationens positiva effekter. Om motivationen tar formen av att se andras välmående tack vare dina handlingar, är det en inre eller yttre faktor? Med stor sannolikhet fylls du själv av ett välmående; inre. Dock uppstår ditt välmående genom andras reaktion; yttre. Alltså kan yttre motivation ha ett altruistiskt utfall.

Det finns en klyscha som säger *omringa dig själv av personer som är skickligare än du*. I resultatdelen presenterades det att R2 slutade öva på sitt instrument när han uppfattade sig vid samma färdighetsnivå som sina klasskamrater. Om R2 haft klasskamrater med otroligt hög musikalisk färdighet kanske han inte nöjt sig och slutat öva?

6.2.4 Litteratur och teori

I kontrast till den åldersrelaterade litteraturen syns ingen tydlig skillnad i motivationen mellan ålderskategorierna. Den presenterade studien har visat sig vara användbar, men dess applicerbarhet i denna uppsats kan ifrågasättas. Den tar ingen hänsyn till olika typer av yrken; till skillnad från denna uppsats som berör specifikt kreativa verksamheter. Detta är en relevant faktor att diskutera då samma typ av mönster inte syns mellan åldersgrupperna. Förslag till

förklaring är således att respondenterna i denna uppsats bedriver specifikt kreativa verksamheter.

Liksom den åldersrelaterade studien har inte heller denna uppsats tagit hänsyn till etnisk eller geografisk mångsidighet. Likaså genusmässigt då uppsatsens urval endast består av män uppvuxna i Sverige.

Trots dess användbarhet kan målorienteringsteorin stundvis ses som ett trubbigt verktyg som saknar viss nyans. De olika orienteringarna är applicerbara på enskilda händelser, men stöter på komplikationer vid beskrivningar av individers komplexa och mångsidiga personligheter. Vidare har det i studien varit svårt att tyda skillnad mellan de undvikande inställningarna, undvikande lärandemål och undvikande prestationsmål.

Behovshierarkin har inte varit central i förklarandet av empirin, men har ändå varit en viktig teori som inspirerat mycket forskning inom fältet. Trots att behovens ordning inte alltid stämmer kan det humanistiska synsättet uppfattas av respondenterna; exempelvis beskrivs självtranscendens som åtråvärt.

6.2.5 Förslag till framtida forskning

Studiens forskningsbidrag överträffas av frågorna den väcker. Varför skiljer sig de yngre och äldres synsätt kring kreativitet? Går det att urskilja centrala faktorer såsom exempelvis uppväxtkultur, digitalisering och sociala medier? Fortsatt forskning kan förslagsvis replikera studien med ett större urval för att se huruvida resultatet består. Intresse kan finnas i att undersöka resultatens applicerbarhet i andra kreativa fält.

Ett genusperspektiv kan finnas intressant; beskriver män och kvinnor fenomenet på samma sätt? Förslagsvis kan även framtida forskning ta hänsyn till etnografisk mångsidighet. Avslutningsvis menade en av respondenterna att musiker i Sverige har lågt anseende jämfört med andra länder. En studie gällande musikers kreativitet och anseende kan ses intressant, möjligtvis en komparativ analys i förhållande till andra länder.

Källförteckning

Artiklar

- Andrew, Elliot J. (1999). "Approach and avoidance motivation and achievement goals". *Educational Psychologist* [University of Rochester], Vol. 34 (No.3), s.169-189.
- Dweck, Carol S.; Job, Veronika, Walton & Gregory M. (2010). "Ego Depletion - Is It All In Your Head?". *Psychological Science* [Stanford University], Vol. 21 (No.11), s.1686-1693.
- Inceoglu, Ilke; Segers, Jesse & Bartam, Dave (2011). "Age-related differences in work motivation". *Journal of Occupation and Organizational Psychology* [The British Psychological Society], Vol. 85 (No.2), s.300-329.
- King-Hill, Sophie (2015). "Critical analysis of Maslow's Hierarchy of Need". *The STeP Journal* [University of Cumbria], Vol. 2 (No.4), s.54-57.
- McIntyre, Phillip (2008). "The Systems Model of Creativity: Analyzing the Distribution of Power in the Studio". *Journal on the Art of Record Production* [University of Newcastle].
- Tay, Louis & Diener, Ed (2011). "Needs and subjective well-being around the world". *Journal of Personality and Social Psychology* [University of Illinois], Vol. 101 (No.2), s.354-365.

Elektroniska resurser

- Mälarstedt, K. (2016-05-20). Musik är lust för Benny Andersson. I *Senioren*. Hämtad 2017-12-08 från <http://www.senioren.se/leva-uppleva/musik-ar-lust-for-benny-andersson/>
- Vetenskapsrådet (2017). God Forskningsсед. [PDF]. (Reviderad utgåva). Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Öhman, Arne. (i.d.). Motivation. I *Nationalencyklopedin*. Hämtad 2017-10-02 från <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/motivation>

Muntliga källor

- Respondent 1. Musiker, yngre. Telefon. [Intervju] 2017-11-13.
- Respondent 2. Musiker, yngre. [Intervju] 2017-11-06.

Respondent 3. Musiker, yngre. Telefon. [Intervju] 2017-11-15.

Respondent 4. Musiker, äldre. [Intervju] 2017-11-08.

Respondent 5. Musiker, äldre. [Intervju] 2017-10-25.

Respondent 6. Musiker, äldre. [Intervju] 2017-11-17.

Tryckt litteratur

Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2011:11). *Handbok i kvalitativa metoder* (1. uppl. ed.). Stockholm: Liber AB.

Carlsson, Ingegerd & Hoff, Eva (2014). Entreprenör eller enstöring? I E. Brodin; I. Carlsson; E. Hoff & F. Rasulzada (red.). *Kreativitet: teori och praktik ur psykologiska perspektiv*. 1. uppl. (s.41-58) Stockholm: Liber.

Carlsson, Ingegerd & Rasulzada, Farida (2014). Lycka eller lidande? Relationen mellan kreativitet och känslor. I E. Brodin; I. Carlsson; E. Hoff & F. Rasulzada (red.). *Kreativitet: teori och praktik ur psykologiska perspektiv*. 1. uppl. (s.59-76) Stockholm: Liber.

Csikszentmihályi, Mihály (1992). *Flow: den optimala upplevelsens psykologi*. Stockholm: Natur och kultur.

Dalen, Monica (2008). *Intervju som metod*. (1. uppl.) Malmö: Gleerups utbildning.

Dweck, Carol S. (2015). *Mindset: Du blir vad du tänker*. [översättning Ashing, Karin] Stockholm: Natur och kultur.

Franken, Robert E. (1994). *Human motivation*. (3. uppl.) Pacific Grove, Calif.: Brooks/Cole.

Gillham, Bill (2008). *Forskningsintervjun: tekniker och genomförande*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Hellspong, Lennart (2001). *Metoder för brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Hoff, Eva (2014a). Inre eld och blåslampa i baken: om motivationens betydelser för kreativitet. I E. Brodin; I. Carlsson; E. Hoff & F. Rasulzada (red.). *Kreativitet: teori och praktik ur psykologiska perspektiv*. 1. uppl. (s.77-91) Stockholm: Liber.

Hoff, Eva (2014b). Vad är kreativitet? Att fånga det månghövdade begreppet. I E. Brodin; I. Carlsson; E. Hoff & F. Rasulzada (red.). *Kreativitet: teori och praktik ur psykologiska perspektiv*. 1. uppl. (s.11-37) Stockholm: Liber.

Johannessen, Asbjørn. & Tufte, Per Arne (2003). *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. (1. uppl.) Malmö: Liber.

Justesen, Lisa & Mik-Meyer, Nanna (2010). *Kvalitativa metoder: Från vetenskap till praktik*. Köpenhamn: Hans Reitzels Forlag.

- Lantz, Annika (2007). *Intervjumetodik*. Lund: Studentlitteratur AB.
- May, Rollo (1994). *Modet att skapa*. [översättning av Grip, Göran] Stockholm: Natur och kultur.
- Robbins, Mel (2017). *The 5 second rule: transform your life, work, and confidence with everyday courage*. USA: Savio Republic.
- Sinek, Simon (2009). *Start with why: how great leaders inspire everyone to take action*. New York: Portfolio/Penguin.
- Trost, Jan (2010:41). *Kvalitativa Intervjuer*. (4. uppl.). Lund: Studentlitteratur AB.